

354 197

190

127

Lühikenne õppetüs

maa = rahwale,

mis wist nendega peab ümberkäima,

kes wees uppunud ia muu willetsusse

hisse sanud, ehk äkkitselt surnud,

et nemmad ello jälle

woiffid sada.

üllespandud

Christlieutenant

Nicolaus von Hagemeistri läbbi

Drostenhoffi moisas.

Tallinnas

erükkitud Zwerseni ia Wemeri kirjadega

1790 aastal.

Pee-ti-yama

1814

lyggimessele mitte
abbiks peajoudma

Ges meie omma lyggimessele mitte
abbiks peajoudma, fui meie nâme,
et ta surma hâddas on? Se ôige in-
nimenne arwab sedda omma kôh-
hus ollewad; ia ni mitto forda, fui
ta kuleb willetsussest, mis innimesse

sele woib iuhтуда, saab temma süi-
 da ueste läbbi soiendatud selle tund-
 missest, et se hea on liggimessele abbi-
 fata. — Se läbbi same ka meie prae-
 go iuhhatatud, õppetused anda, mis
 läbbi teiste maade sees igga aasta ni
 mitto innimesed omma sõbbrade ia
 sugulaste kätte iälle taggasi sawad-
 antud, kes muido wissiste surma sisse
 olleksid ianud, kui nendega ni rumma-
 laste ia ni holetu wiisil olleks ümber-
 käidud, kui meie maa mees omma
 rummalusses keige ennamiste teeb.

Meie tallopoiade isse wišid, nende tō
 ia ka se fange kŭlm meie maa sees
 saatwad palio innimesši willetsusse siš-
 se, mis sees ka mitto omma surma
 leidwad, kes agga feige ennamiste
 weel woikšid aidetud sada — mitto
 petakse ka surnuks, kes ommetiggi weel
 mitte surnud ei olle.

Nende sekka arwan minna.

1. Kes wees uppunud.
2. Kedda arwatakse suitsso sees
 lammatud ollewad.

U 2

3. Ked-

3. Kedda kúlm wótnud.

4. Kes rummalusse lábbi palla
wa wee ehþ wina kóides kahio sa
nud.

5. Kedda petakse ennast surnuþs
jomud ollewad.

6. Kes ákkitselt surrewad, kes
pitkfest lödud, ehþ muu wisi peál.

Keige nisugguse willetsusse iures,
fus usfinaste abbi tarwis láhháb, on
keige ennamista tallopoeg se esfinenne
seál iures. Sepárrast on temma koh
hus öppida nendega úmberkaima, fel
lele

Iele sesuggune willetsus iuhturnud, ia
 kui nemmad weel mitte haffanud hai-
 sema, fatsuda, neile jalle ello sata.
 Mis tallopoeg rummalast peast nende-
 ga teinud, on keige ennamiste weel us-
 sinaminni neile surma saatnud.

Kui meie agga õige õppetuse läb-
 bi iuhhatatud, üht nisuggust willetsat
 meie hole ia murri läbbi temma sug-
 gulastele ia sõbbradele iälle woime an-
 da, kui õnnis se tundminne siis mitte
 ei olle!

Esimmenne Peatük.

Vendest, kes wees uppumud.

1) Kui nemmad weest wälja tombastud, siis ei pea neid mitte warsti essteks kowwaste ligutama; waid neid peab katsuma, enne kui rided selgast sawad woetud, selle esimesse maia sisse, mis liggi on, sata, kus nemmad tule ia külma warjul on.

2) Siin peab neid pannema istuma ia seddawisi rided selgast ärrawõtma, warsti iälte teised soiad rided

nende

nende ümber pannema ia neid oõruma
 soiaks tehtud willaste riettega, feige
 ennamiste selga, fæed ia jallad, agga
 nenda, et iggaüks foht iälle warsti
 soiaste saab kinnikaetud. Pead, sil-
 ma tinningid, fæela ia süddame al
 peab soia fæega oõruma.

3) Müüd wast woib ärra arwada,
 fuida wisi temmaga peab ümberkäi-
 ma. Kui se foht mitte wägga ei olle
 üllesæetud ia pea ia need soned ülles-
 paisewad, siis peab jallad soia wee
 hõse panaema ia temmale aadrid laste-

ma ia ennast hoidmad muud kanged
 asjad ia viritused pruvida. Adrid
 woib siin keige ussinaminni lasta fae-
 last, selle sonest, mis förwa tagga ös-
 la peäle iokseb. Siin on ka kasuks
 ädika aur. Algga seäl iures peab esst-
 tefs liga pallawa eest ennast hoidma
 ia sepärrast linnase riest nago telki teg-
 gema, mis al siis sedda ädikast palla-
 wa kiowi peäle peab lastma tilkuda,
 et se ädika aur läbbi keif luud ia kon-
 did lähhäks. Kellel mitte wina-ädi-
 kast olle, woib ka head kanged ölle-
 ädikast

ädikast wötta. Sedda peab ühhe po:
le tunni aega nenda prukima, agga
se eest peab ikka ennast hoidma, et se
ihho mitte külmaks saab.

4) Kui se köht hakkab higgistama,
suis woib warsti kängemad asjad pru:
fida, nenda et pead, tinningid, kaela
ia süddame köhta Salmiak- piritusse
ehk Hirschhorn- piritussaga kääga alla:
ti oõrub. Kui sedda mitte ei olle sa:
da, suis woib ka känget põllewa wina
prukida.

5) Sel aial, kui sedda prukitakse,

peab

peab ifka sedda ihho parrema pole pō-
rama ia pea peab ifka pūsti ollema.

6) Se on wāgga hea, kui faks in-
nimesseð ennast allasti mahha heit-
wad, ia sedda ihho ennestē wahhel
wōtwad, sest et nemmad siis sedda
parreminni ifka sūddame al woiwad
cōruda ia tedda nattukest ligutada,
nenda et tul mitte ta peāle ei tulle.
Kui se mitte warsti ei aita, siis peab
ifka ennam soia saatma, ia esfiteks
iallade al, nenda, et soiad teliskiwwid,
mis niske willaste riettega ūbermās-

fitud

situd on, ehk wäiked kottid soia liwa-
ga nende wasto panned; ia siis pan-
neb sojad rättikud kaela, pea ia süd-
dame ümber.

7) Müüd katsub ühhe sulle ehk
käsnağa sedda rögga ninnast ia suust
arrasata ia müllematte ninna sõõrmede
sisse ühtlasi nattukest hinge awalt sis-
se puhkuda. Seäl jures peab siud
kinnipiddama ia kurrust nattukest kin-
ni hakkama, et se hing mitte kõhto,
waid kopsude sisse lähhab. Seks peab
wõtma pitkad pipo: warred, et se hing,

mis innimesse sees soie on, nattufest
 kulumem sisse lähhab, mis parreminni
 ärritab. Nende läbbi peab ka tubba-
 ko suitso perse aukust sisse lastma, mis
 iures siis kõhto kääga peab katsuma ni
 kava ülesaiada, et ello märki saaks.

8) Kui sedda keik esimesse tunni
 sees on tehtud, ia weel mitte ello ei
 olle tunda, siis woib ommetiggi ikka
 weel lota, sest et mitto korda wast
 pärrast kuus ehk kaksteistkümmend
 tundi abbi on nähtud.

9) Kui se keik weel mitte 'abbi ei

olle saatnud, siis peab nende iures,
 felle kõht wägga üllesættud on, sedda
 ädika auro weel fangemaß teggema
 nenda kui selle 3dame jao sees õppetatud
 on. Kui se on tehtud, nenda et sel
 aial ikka oõrutud, siis peab keige ihho
 ülle soia tuhka wallama, ikka oõruma,
 sedda ädika auro mõnne aia parrast
 ikka iälle prufima ia ikka tedda senna
 alla jätma, mis nago telf temma ülle
 on tehtud.

10) Kui nüüd middagit ellust hak-
 kab tundma, siis peab mahhajätma
 üllewelt

üllewelt hinge sisse puhhumast, mitte
 nenda tuggewaste ennam oõruma, ag-
 ga tubbaka = suitso veab perse sisse laste-
 ma, ninna al ia suu = lagge futristama
 sulle otsaga ia kaela ia tinningid soien-
 dama Salmiak viritussega, mis sek-
 ka wina saab wallatud, ehk ka selge
 winaga. Kui seddawisi ikka ennam
 ellust saab tunda, siis annad sa tem-
 male soia jomist, nenda kui soia õllut,
 Kõõmli suppi ia fedetud kaddaka wet.

Zeine Peatük.

Vendest, kes petakse suitsso ehk
wingo sees lämmatud ollewad.

1) Keige esiteks peab üht nisugust
ühhe willo paika wima, seäl ri-
ded lahti teggema, selga peäl ia süda-
dame al tassa illukest oõruma, jallad
soia wee sisse pannema ia siis südda-
me al soia winaga oõruma.

2) Pärast sedda peab kae peält
werd lastma ia katsuma läbbi suud
lõõtsoga hinge kopsude sisse sata ia siis

peab ka tubbaka-suitso taggant sisse last-
 ma, ia kõhto ikka rinna wasto ülles-
 lükkama. Siis panned sä temma nin-
 na alla asjad, felle iures üks kange
 hais on, nenda kui salmiak- piritus
 ehk mäerõigas, ia kui ello hakkab tund-
 ma, sisse anna temmale happo ioma
 aega.

3) Ka on nende iures, kes lämman-
 tud, se ädika-aur wägga sure kasust.
 Enne agga, kui need kirowid sawad
 soiaks tehtud ia feik muud walmis on,
 mis senna iure tarwis lähhab, siis
 pista,

vista saggedaste linnast riet wårske
 ådika sisse ia puhhu se låbbi sedda soia
 õhko temma suhho, ni kauaks, kui
 sedda ådika auro õiete woib pruvida.

Kolmas Peatük.

Nendest, kedda kilm wõtnud.

I) Nende iures on abbi raskem, kui
 nende teiste iures, kellest meie rāfinud.

Se keige parrem nou on, et neid kilm
 ma wee sisse panneb ia mitte enne so
 ia sisse ei wi, kui pea ia muud liikmed

hâsti tuggewaste lummega oõrutud
sanud ia iubba ello hakkab tundma.

2) Kui seddarwisi se kûlm ihhust on
wâhatombatud, siis peab nenda nen-
dega ümberkâima, kuida 1se ia 2se iao
sees nendest õppetatud, kes wingo sisse
jânud.

3) Meed, kes agga kâed, jallad ehk
muud liikmed kûlmetand, peawad ka
sedda tâhhele pannema, et nemmad
mitte enne soia tubbade sisse ehk tulle
iure ei lâhhâ, kui nemmad kûlma wee

ehk

ehk lumme abbi l bbi tundmist omma
liikmette sisse sanud.

Neljas Peatük.

Uendest, kes pallawa wee ehk wi
na = k kides kahio sanud.

Kui mitto forda se mitte ei iuhtu,
et wannad innimesed, kui ka lapsed
holetusse l bbi pallawa weega omma
ihho liikmed  rra p lletawad! Keige
ennamiste otsitakse siis k lma weega
iht nisuggust iahhutada — agga se  h-

tegi ei kólba ia woib warsti surma sa-
 ta, nenda kui ka kúlm tuul iubba kah-
 io teeb. Se lábbi sarwad stis ni palio
 wiggaseks, mis se suur hulk sandid ul-
 lesnáitab, kes móda ulitsad kóndiwad.

1) Se feige parrem nou on, et ni-
 suggust warsti, kui se willetsus sün-
 dinud ia ni káua, kui need rided weel
 soiad ia márgad on, tulle áre wiib ia
 werd lasseb.

2) Párrast sedda peab neid ni lig-
 gi tulle iure saatma, kui ial terwed
 innimesed sedda agga woiwad kanna-
 tada.

tada. Siis peab rided lahti teggema
 nende kohtades, kus se kahio on sündi-
 nud, agga nenda, et tuul mitte peäle
 woi tulla, ia siis ikka liggeminni tulle
 iure saatma, nenda et sedda soia se
 iârrele arwatakse, kuidä ühhe terve
 innimesse käsä sedda üks ehk kaks sil-
 mapilka woib kannatada. Kui ta sed-
 dawisi liggi werendil tunni selle kan-
 gema soia sees olnud ia se kange wal-
 lo mahhajaâb ia temma nago tuimaks
 lâhhâb, siis woib sest arwata, et se
 rullofe sedda pallawat nende liikmette

seest feige ennamiste iubba wäljatoms
banud.

3) Müüd peab tedda ikka ennam
ia ennam emale tulle ärest lastma tag-
gast tulla, agga nenda, et ta ikka
weel soia sisse iäab— ia siis te ühhe sal-
wi munna— kollasest ölliga ehk pükki-
räsivaga seggatud. Sedda salwi pan-
ne soiaks tehtud ta ümber. Pärrest sed-
da te liiva soiaks ia panne kottide sisse
se, neid panned sa ka nende kohtade
peäle, mis kahio sanud, mis sa agga
enne Salmiak- viritusse ehk winaga

pead

pead fastma. Need móllemad asjad
 pead sa prufima, ni kauaks, kui se
 wallo mahhajaáb.

4) Kus rakkud on úlleslónud ia
 tulleb karta et mádda harwad teeb,
 siis pead sa selle salwi síse weel Teryen-
 tini pannema. Wahhest woib ka weel
 úks aadri: lastminne hea olla ia siis
 woib Pulwrid prufida, mis wallo
 wáhhendarwad.

Wies Peatuk.

Vendest, kedda arwatakse, ennast
surnuks ionud ollewad.

Uks hirmus asst se on, et moist-
likkud lomad sedda woiwad ärraun-
nustada, miks pärrast nemmad siin
ilmas ellawad — et nemmad ennast lia-
iomisse läbbi alwemaks tewad, kui
need moistmatta loiuksest ia seddawisi
isseennast ia nende suggulassest wil-
letsusse sisse saatwad! Siisgi iaab se
meie kohhus ka nisuggusi armastada

ia katsuda neile abbi sata. Ja sepärrast
rast peab.

1) Mi ussinaste, kui agga woiß
olla, aadrid lastma.

2) Siis peab warsti sisse andma,
mis offele aiab. Sepärrast woid sa
küssida Apteki peält Brechweinstein
ehk Specacuanha, ehk kui sedda mitte
ei olle sada, woid sa sola soia wee
sisse panna, mis sedda samma abbi
ka satab.

Kui ka se mitte ei aita, siis kedad
kaera ehk odra tangust nogo limi ia

Katsud

Katsud sedda sisse anda, ehk kui soia
vima ussinaminni on sada, siis
wöttad sa sedda.

Kues Peatük.

Uendest, kes äkkitselt surrewad,
pitksest sawad mahhalõdud, ehk
muu wisi peäl surrewad.

Misuggused, kes äkkitselt surrewad,
ke² surnud sawad leitud ja ka need,
kes pitksest sawad mahhalõdud, ei ol-
le sepärrast weel mitte tõeste surnud.

Mit:

Mittokorda on nemmad ükspäinis
 seest kokkotoibatud ja seddawisi läm-
 matud. Mendega peab sepärrast ümber-
 käima nenda, kui 1se ja 2se jao sees
 nendest on õppetatud, kes wingo nõse
 jänud — ja ka sedda on nähtud, et
 mõnned terve õõ ja pääwa nago sur-
 nud olnud ja siis wast omma surma
 unnest üllesärratud sanud. Misammoti
 ei olle ka mitte keik lapsed tõeste surnud,
 kui nemmad ka surnud ilmale tullewad;
 neile woib mittokorda weel ello saata
 se läbbi et need süddame kohhad õõrub,

et hinge nende sisse puhhub ja ädika-
auro nende ümber teeb.

Reigest sest woib nüüd iggäüks är-
ratunda, omma fohhus ollewad, ei
feddagit enne mahha : matta, kui kol-
mandamal päwal pärrast temma sur-
ma ja ei ühtegi waewa mitte ras-
teks arwada, kui se läbbi fegi jälle
omma ello woiks sada.

Mittokorda jääb werri ükspäinäs
nende sonette sees seisma, mis wäl-
jaspoolt tunda, ia seespidi jofseb ta
ikka weel. Iggäüks perremees kand-

ko sepärrast hoolt, et ta head fanget
 ädikast omma maias peaks, kui ka
 Salmiak viritust.

Et üggauks, kes sedda kuleb, om
 metiggi tähhele panneks, et ei ükski
 hea töö mitte palkamatta jä, ja et kui
 meie omma liggimest aitnud, meie
 pea temma jures jälle abbi woime
 leida!

354.
iii

